

Universitetskanslersämbetets utbildningsutvärderingar

Självvärdering

Lärosäte: Örebro universitet
Forskarutbildningsämne: Pedagogik

Aspektområde: område, miljö och resurser

Aspekt: Forskarutbildningsämne

Bedömningsgrund:

Avgränsning av forskarutbildningsämnet och koppling till vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Forskarutbildningsämnets relation till området för forskarutbildning.

Pedagogik är ett brett samhällsvetenskapligt ämne med fokus på processer av bildning, kommunikation, lärande och socialisation. I ämnet studeras förutsättningar för och innehållet i sådana processer, samt hur de utformas och får olika konsekvenser. Vid Örebro universitet har studier av lärande och socialisation ett särskilt intresse för mänskligt meningsskapande, vilket undersöks från individuella, interaktionella och samhällsliga perspektiv. Områden med stark förankring i forskningsämnet pedagogik vid Örebro universitet är didaktik, läroplansteori, utbildningshistoria, utbildningspolitik och pedagogisk filosofi. Frågor om demokrati och mänskliga rättigheter och hur utbildningens socialisationsinnehåll kommuniceras, utvecklas och förändras har en stark ställning i ämnet. Fokus ligger här på kommunikativa processer i institutionella sammanhang, med pluralism och mångfald som utgångspunkt.

Forskarutbildningsämnets avgränsning och vetenskapliga och erfarenhetsbaserade grund är relaterad till den inriktning som pedagogikämnet har vid Örebro universitet. Denna inriktning är huvudsakligen kopplad till två forskningsmiljöer, Utbildning och Demokrati och SMED (Studies of Meaning-making in Educational Discourses). Utbildning och Demokrati har en inriktning mot läroplansteori och utbildningshistoria och SMED mot didaktik. Inom båda miljöerna finns ett starkt intresse för utbildningens politiska, moraliska och demokratiska dimensioner. Miljöerna etablerades för över tio år sedan och representerar en omfattande erfarenhet av större forskningsprojekt och har en stor nationell och internationell vetenskaplig produktion. Eftersom miljöerna kontinuerligt har bedrivit forskning under ett flertal år kan ämnet erbjuda doktoranderna vetenskapligt djup inom respektive miljöers inriktning. Genom att båda miljöerna består av ett tjugotal forskare och doktorander var, också från andra ämnen och lärosäten, tillgodoses vetenskaplig bredd. Miljöerna har också byggt upp omfattande nationella och internationella nätverk.

Aspekt: Personal

Bedömningsgrund A:

Antalet handledare och handledarnas kompetens

Handledarna vid pedagogikämnet i Örebro har en bred ämnesmässig kompetens som sammantaget svarar väl mot ämnets inriktning mot demokrati och mänskliga rättigheter, didaktik, läroplansteori, utbildningshistoria, utbildningspolitik, pedagogisk filosofi och socialisationsinnehåll.

För närvarande handleds pedagogikämnets 20 doktorander av 20 handledare. Ämnets handledare är som regel såväl vetenskapligt meriterade som erfarna handledare. Handledarkadern består av 9 professorer, 2 professor emeritus, 3 docenter, 5 lektorer och en pensionerad lektor. Handledarnas medelålder är drygt 56 år (53,5 år bland de ej pensionerade) och könsfördelningen är tämligen jämn: 11 av de totalt 20 handledarna är kvinnor, och 10 av 17 huvudhandledarskap sköts av kvinnor.

Ämnets doktorander handleds både av handledare anställda vid Örebro universitet och vid andra lärosäten. Av de 20 handledarna är 11 anställda vid Örebro universitet och 2 nyligen pensionerade från detta lärosäte. De resterande handledarna finns vid Högskolan Dalarna, Högskolan Borås, Linnéuniversitetet och Stockholms universitet. Majoriteten (14 stycken) av handledarna är tillhöriga pedagogikämnet, övriga handledare tillhör ämnena historia, svenska som andraspråk, pedagogiskt arbete, litteraturvetenskap, nordiska språk och statskunskap. Samtliga doktorander har minst en handledare i forskningsmiljöerna SMED eller Utbildning och Demokrati.

Ämnet har fyra professorer. Professorernas forskningsområden är följande:

Christian Lundahl	läroplansteori, historiska och utbildningspolitiska frågor kring betyg och PISA-studier (UoD)
Ann Quennerstedt	förskolans och skolans värdefrågor, särskilt demokrati och barns och ungas mänskliga rättigheter (SMED)
Johannes Westberg	historiska perspektiv på förskola och skola (UoD)
Johan Öhman	didaktiska studier, miljö- och hållbarhetsutbildning (SMED)

Handledarnas möjligheter att utveckla sin kompetens är goda. Professorerna är till 70 % fakultetsfinansierade vilket säkrar en hög forskningsgrad och ger dem goda möjligheter att följa samhällsutvecklingen. De flesta övriga handledare har möjlighet till vetenskaplig kompetensutveckling genom forskningstid i projekt och/eller den kompetensutvecklingstid om 20 % som tilldelas lektorer. Att den vetenskapliga kompetensutvecklingen gett resultat syns exempelvis i ämnets omfattande vetenskapliga produktion. Sedan 2011 har ämnet producerat över 300 vetenskapliga texter, varav 93 är vetenskapliga artiklar. Den pedagogiska kompetensutvecklingen

grundläggs genom handledarutbildning (15 av 20 handledare har forskarhandledarutbildning). Ämnet har också en omfattande och aktuell erfarenhet av forskarutbildning; under de senaste 5 åren (2012–2016) har 23 avhandlingar publicerats i ämnet.

Vid sidan av att ämnets handledare deltar i det vetenskapliga samtalet genom publikationer och konferensdeltagande, utvecklas personalens kompetens genom ämnets Högre seminarium. Högre seminariet är gemensamt för pedagogikämnets forskningsmiljöer, och där möts doktorander, ämnets forskare och externa forskare för att presentera pågående och avslutad forskning. Genom sin bredd bidrar också det Högre seminariet till att utvidga handledarnas ämneskompetens. Till utvecklingen av medarbetarnas pedagogiska och vetenskapliga kompetens bidrar personalens deltagande i kvalitetssäkringssystemet för avhandlingar (presenteras närmare längre fram). Även det varje termin återkommande utökade handledarkollegiet, där doktorandernas framsteg och olika slags handledningsfrågor diskuteras, är ett viktigt tillfälle för kompetensutveckling av handledarna.

Systematiken i hur handledare utses är också avgörande. Doktoranderna tilldelas vid antagningen en huvudhandledare och en biträdande handledare (om särskilda skäl finns utses två biträdande handledare). Då huvudhandledare utses ska vikt läggas vid vetenskaplig kompetens inom det planerade forskningsområdet samt vid erfarenhet av handledning. Som huvudregel gäller att huvudhandledaren ska vara anställd i pedagogikämnet vid Örebro universitet. För att säkra framtida kompetens utses som regel en mer erfaren huvudhandledare med en mindre erfaren biträdande handledare. Huvudhandledare ska ha minst docentkompetens och tidigare varit antingen biträdande handledare eller huvudhandledare. Biträdande handledare ska ha minst doktorsexamen. Minst en av handledarna ska ha genomgått handledarutbildning.

Värdering

Vi bedömer att handledarnas vetenskapliga kompetens är stark, med 4 professorer och god publiceringstakt. Den vetenskapliga kompetensen stärkts ytterligare med handledare från andra discipliner. Gällande pedagogisk handledarkompetens står sig ämnet också väl med handledarutbildade handledare och erfarenheten av att ha fört 23 doktorander till disputation under de senaste 5 åren. Handledarnas möjlighet till kompetensutveckling betraktar vi som god.

Det finns dock ytterligare utvecklingssteg som kan tas. En tidigare brist på handledare har gjort att vi engagerat en del externa handledare. Doktorander rekryterade efter 2012 har dock samtliga huvudhandledare i Örebro, och det är en stark målsättning att fortsätta så. Rekryteringen av 2 professorer under 2016 och flera förväntade

docentbefordringar ger goda förutsättningar för detta. Ett mål är vidare att *alla* handledare ska ha genomgått forskarhandledarutbildning.¹

Bedömningsgrund B:

Systematisk uppföljning av handledarnas kompetens och kompetensutveckling, samt åtgärder och återkoppling till relevanta intressenter.

Handledarnas vetenskapliga kompetens följs löpande upp i pedagogikämnets årsberättelser (se Aspekt: Forskarutbildningsmiljö) och universitetsövergripande utvärderingar.²

Handledarnas och handledningens kvalitet säkerställs på flera sätt. Doktorandernas individuella studieplaner (ISP) där handledarna tillsammans med doktoranderna planerar och följer upp doktorandernas forskarutbildning (se Aspekt: Måluppfyllelse – färdighet och förmåga) granskas av ämnesansvarig professor och fastställs av institutionens prefekt, vilka också har ansvaret för att vidta åtgärder om så behövs. I de fall ämnesansvarig är handledare, sköts granskningen av ISP av annan professor i ämnet. Ämnesansvarig har också ett möte med hela doktorandgruppen minst en gång per termin där frågor om handledning tas upp.

En gång per termin hålls ett Utökat handledarkollegium där vi samlar alla handledare, även externa, för att tala om både generella utmaningar vid handledning och framförallt handledningen av enskilda doktorander. Vid detta tillfälle går vi systematiskt igenom alla doktorandernas situation och framsteg.

Om det uppstår problem som rör handledning kan både doktoranden och handledarna kontakta ämnesansvarig för en diskussion (om ämnesansvarig är handledare involveras annan professor i ämnet).³ Vi eftersträvar snabb handläggning vid sådana problem och förordar, om möjligt, gemensamma diskussioner för att finna lösningar. När det gäller byte av handledare försöker vi avdramatisera detta genom att redan tidigt under doktorandtiden ta upp att det ibland behövs för att avhandlingsprojektet ska utvecklas optimalt. Av de 23 doktorander som disputerat under de senaste 5 åren har 12 använt denna möjlighet. Handledarbyten har i de allra flesta fall fungerat utan problem, och i huvudsak skett på grund av handledares arbetsplatsbyte eller pensionsavgång.

Om en lösning på svårigheter i handledning inte kan nås i ämnets interna diskussioner kontaktas prefekt. Beslut om byte av handledare fattas av prefekten. I det fall ett byte av handledare aktualiseras av handledarens situation föreslår ämnesansvarig vem som ska

¹ Länk till [forskarhandledarutbildning](#)

² Länk till [universitetsövergripande utvärderingar](#) av forskningen

³ Se Riktlinjer för forskarutbildning i pedagogik. Samtliga dokument som vi hänvisar till i självvärderingen finns samlade på en [Dokument-samlingsida](#)

utses till ny handledare. Ämnesansvarig följer alltid upp de fall av handledarbyten som sker, för att säkerställa att bytet har fungerat väl. Doktoranderna informeras om möjligheten att direkt kontakta prefekt för byte av handledare utan att behöva ange skäl, i enlighet med vad som anges i regelhandboken för utbildning på forskarnivå vid Örebro universitet.⁴

Värdering

Handledarnas kompetens och handledningens kvalitet följs systematiskt upp genom årliga utvärderingar av handledarnas vetenskapliga verksamhet, färdigställande och granskningar av doktorandernas ISP-dokument, seminarieverksamhet och handledarkollegium. Vi är nöjda med strukturen för detta arbete, men det finns vissa delar som kan utvecklas. Diskussionen kring generella handledningsproblem kommer att få en större plats vid de utvidgade handledarkollegierna, med avsikt att utveckla den pedagogiska handledarkompetensen. Universitetets enhet för universitetspedagogik, IKT och Lärande (PIL) har nyligen utvecklat en fortsättningskurs för erfarna handledare inom forskarutbildningen, och vi kommer att verka för att ämnets erfarna handledare deltar i kursen och på så sätt vidareutvecklar sitt handledarskap. Vi vill också utveckla former för uppföljning av handledarnas pedagogiska kompetens.

⁴ Se Regelhandboken sid 23, [dokumentsamlingssidan](#)

Aspekt: Forskarutbildningsmiljö

Bedömningsgrund A:

Utbildningens och forskningens kvalitet och omfattning, och samverkan med det omgivande samhället.

Doktorandgruppen har under 2016 bestått av 19 doktorander, 5 män och 14 kvinnor. Majoriteten av doktoranderna är i 30–40-årsåldern. Doktorandernas avhandlingsprojekt fördelar sig brett inom ämnets forskningsområden. Forskarutbildningsmiljöer som vi betraktar som centrala är ämnets forskningsmiljöer (eller relevant miljö vid annat lärosäte) och/eller någon av ämnets eller universitetets forskarskolor (se tabell 1).

Pedagogikämnetns forskning, genomförs huvudsakligen inom ramen för de två forskningsmiljöerna SMED och Utbildning och Demokrati.

SMED⁵ är en ämnesövergripande forskningsmiljö inom området didaktik. Forskningsmiljöns medlemmar är forskare och forskarstuderande med anknytning till ämnena pedagogik och idrottsvetenskap; 3 professorer, 1 biträdande professor, 1 docent, 6 doktorer och 13 doktorander. Av doktoranderna är 7 antagna i pedagogik och har minst en av sina handledare inom miljön.

Utbildning och Demokrati⁶ är en huvudsakligen ämnesintern forskningsmiljö inom områdena utbildningspolitik, utbildningshistoria och utbildningsfilosofi. Forskningsmiljöns medlemmar utgörs av 2 professorer, 2 emeritusprofessorer, 1 docent, 13 doktorer och 8 doktorander. Av miljöns doktorander är 3 antagna i pedagogik. Miljön Utbildning och Demokrati är också nära knuten till utgivningen av forskningstidskriften *Utbildning & Demokrati* – tidskrift för didaktik och utbildningspolitik.⁷

Både SMED och Utbildning och Demokrati har en hög grad av internationell publicering, seniora forskare som innehar ledande positioner i internationella forskarnätverk och uppdrag för internationella tidskrifter. Forskare i miljöerna har varit framgångsrika i att erhålla externa forskningsanslag. Andelen externa forskningsmedel av den totala forskningsvolymen uppgick i pedagogikämnet under 2016 till 60 procent, och ämnet har för närvarande fem stora externfinansierade projekt (budget 4,5–7,6 miljoner kronor). Båda ämnets forskningsmiljöer har således en hög kollektiv kompetens och god konkurrenskraft gällande forskning, forskningsledning och internationell publicering. Båda miljöerna har regelbundna seminarier och internat där såväl doktorander som seniora forskare lägger fram sina texter för kritisk granskning och diskussion.

⁵ Länk till SMED, [Studies of Meaning-making in Educational Discourses](#)

⁶ Länk till [Utbildning och Demokrati](#)

⁷ Länk till tidskriften [Utbildning & Demokrati](#)

Forskningsmiljöernas seminarier utgör på detta sätt en väsentlig del av doktorandernas forskarutbildning.

Forskningsmiljöerna ger också doktoranderna möjligheter att bygga egna nätverk, lära känna forskare samt få information om konferenser och publiceringskanaler. Vid konferenser som organiserats av forskningsmiljöerna har doktorander exempelvis fungerat som sessionsledare och erbjudits möjlighet att organisera symposier, vilket förbereder dem för eget deltagande vid forskningskonferenser. Vi menar att forskningsmiljöerna på ovan angivna sätt skapar ett sammanhang åt doktoranden som går utöver den enskilda handledarens kontakter.

Flera av pedagogikämnets doktorander ingår i någon av de forskarskolor som ämnet deltar i. För närvarande är ämnet engagerat i två forskarskolor: TKP och UVD. Forskarskolan TKP⁸ – *Teknikburna kunskapsprocesser* – startades 2011 och samorganiserats av Örebro universitet och Högskolan Dalarna. I forskarskolan har 6 doktorander som var antagna i ämnet pedagogik vid Örebro universitet under 2016 ingått. De doktorander som tillhört forskarskolan TKP har haft regelbundna seminarier vid Högskolan Dalarna, men har också deltagit i forskningsmiljöerna och det Högre seminariet i Örebro.

Forskarskolan Utbildningsvetenskap med inriktning mot didaktik⁹ (UVD) startades 2008. Forskarskolan förestås och koordineras av pedagogikämnet, och utgör en långsiktig etablering i syfte att skapa en utbildning på forskarnivå som erbjuder tvärvetenskapliga perspektiv på didaktik inom ramen för olika ämnesinriktningar. Den senaste kullen av doktorander antogs hösten 2013 och den består av 6 doktorander från 4 olika forskarutbildningsämnen samt 2 associerade doktorander (tillhör forskarskolan men med annan finansiering). Samtliga är antagna vid Örebro universitet och 4 i pedagogikämnet (utöver dessa är det 2 doktorander som varit aktiva under 2016 som tillhör en tidigare omgång UVD). Utbildningen i forskarskolan är uppbyggd kring kurser och seminarier (se Aspekt: Måluppfyllelse – färdighet och förmåga). Forskarskolan anordnar också ett årligt veckolångt skrivarinternat.

För de tre doktorander som av olika skäl inte kan delta i tillräckligt hög grad i utbildningsmiljön vid Örebro universitet (doktorander placerade vid finansierande lärosäten eller med bostad långt ifrån Örebro), har pedagogikämnet skapat individuella lösningar. Två av dessa är placerade vid Högskolan Dalarna där de ingår i den kollegiala gruppen för förskolepedagogik inom ramen för forskningsprofilen Utbildning och lärande¹⁰. De har sin biträdande handledare där och deltar i högskolans Utbildningsvetenskapliga seminarium. För en doktorand har samverkan upprättats med

⁸ Länk till [Forskarskolan TKP](#)

⁹ Länk till [Forskarskolan Utbildningsvetenskap med inriktning mot didaktik](#)

¹⁰ Länk till [Utbildning och lärande](#), Högskolan Dalarna

forskningsmiljön Historia med utbildningsvetenskaplig inriktning¹¹ vid Umeå universitet och doktoranden har även sin arbetsplats där.

De olika forskningssammanhang som har beskrivits ovan (forskningsmiljöer och forskarskolor) är centrala i pedagogikämnets forskarutbildning. Seminarier i dessa kompletterar det Högre seminariet. Högre seminariet är platsen för bredare vetenskapliga samtal, granskning och presentation, medan forskningsmiljöernas och forskarskolornas seminarier är platsen för mer specialiserade diskussioner och textdiskussioner.

Genom handledarnas internationella nätverk underlättas doktorandernas introduktion i internationella sammanhang. Doktorandernas möjlighet att bli inbjudna till internationella konferenser och workshops ökar genom kontakten med de utländska kollegor som handledarna samarbetar med. Ett exempel: Vid ECER 2016 fick en av ämnets doktorander, med stöd av en av professorerna, till stånd ett symposium om Science and Technologies Studies (STS) där två av de internationellt sett främsta forskarna på fältet också ingick. Detta initiativ har fått ett efterspel i form av ett temanummer i tidskriften *Discourse*, där symposiets deltagare inklusive doktoranden kommer att vara redaktörer.

Deltagande med egen presentation vid minst en internationell konferens under doktorandtiden är obligatoriskt. Ämnet eller fakulteten finansierar som regel alltid doktorandernas deltagande i internationella konferenser och kortare vistelser vid utländskt lärosäte – under de tre senaste åren har över 20 doktorandresor till internationella konferenser finansierats. Utöver detta har doktoranderna i forskarskolan TKP med anställning på Högskolan Dalarna erhållit medel motsvarande en internationell och en nationell konferens om året.

Av stor betydelse för forskarutbildningsmiljön är också ämnets Högre seminarium, som beskrivits tidigare. Doktoranderna närvarar med god uppslutning vid det Högre seminariet. Under 2016 genomfördes 21 Högre seminarier och deltagarantalet var i genomsnitt 13 personer. På seminarierna får doktoranderna ta del av olika studier och möta metodologiska angreppssätt som också ligger utanför forskningsmiljöernas respektive inriktningar. Härigenom utvecklar doktoranderna successivt en bred och omfattande kunskap om pedagogisk forskning, både i interaktion med seniora forskare och andra doktorander.

¹¹ Länk till [Historia med utbildningsvetenskaplig inriktning](#), Umeå universitet

Tabell 1. Översikt över doktorandernas forskarutbildningsmiljöer.

Doktorander aktiva 2016	Forskarutbildningsmiljö
ANNEBERG ANNA	TKP
BOURBOUR HOSSEINBEIGI MARYAM	Utbildning och lärande, HD
BÖRJESSON MATTIAS	UVD
CASE MEGAN	TKP
ERIXON EVA-LENA	TKP
FREDRIKSSON SJÖBERG MARIA	Utbildning och lärande, HD
GLEISNER VILLASMIL LENA	TKP
HANSSON COOPER AMI	SMED
ISENSTRÖM LISA	SMED
JENVÉN HELENE	UVD
LINDGREN NICKLAS	UVD, SMED
MÅRDH ANDREAS	UVD, SMED
NORÉN CREUTZ ISABELLA	TKP, SMED
SCHOULTZ MAGNUS	SMED, Successful ageing
SPJUT LINA	UoD, Utbildningshistoria Umeå
SUNDSTRÖM SJÖDIN ELIN	UVD, SMED
TELEDAHL ANNA	TKP
TRYGGVASON ASGEIR	UVD, UoD
VIKSTRÖM EMMA	UoD

Värdering

Pedagogikämnet erbjuder en kvalificerad forskarutbildningsmiljö med två stabila forskningsmiljöer med en lång historia. Här finns en kontinuitet genom handledarna där omsättningen under åren varit relativt låg, samtidigt som tillväxten inom miljöerna i form av tidigare doktorander som nått senioritet varit god. Pedagogikämnet karaktäriseras av hög produktivitet med 23 doktorander handledda till disputation och under de senaste 5 åren. Forskarutbildningsmiljön utmärks också av den ämnesbredd som det ämnesövergripande och välfungerande Högre seminariet ger samt det vetenskapliga djup som forskningsmiljöerna och forskarskolorna ger. Vid sidan av denna specialisering, ger forskarskolorna också doktoranderna tillgång till forskarnas nationella och internationella nätverk.

Även en välfungerande forskarutbildningsmiljö har dock utvecklingspotential. Framförallt strävar vi efter att utveckla forskarutbildningsmiljöns internationalisering. Vad gäller internationella publiceringar, internationellt konferensdeltagande och internationella nätverk så spelar dessa redan nu en viktig roll. Det var dock några år sedan miljöerna hade ett mer långvarigt internationellt utbyte genom exempelvis en gästprofessor eller internationell post-doc. Att löpande och under längre tid få inspel från en internationell gäst i den vardagliga forskningsmiljön ser vi som ett prioriterat mål.

En jämnare könsfördelning i doktorandgruppen är önskvärd. Under senare år har rekryteringen haft en jämnare könsfördelning. Utlysningarna har också varit tydligare riktade mot ämnets specifika forskningsinriktningar inom forskarutbildningsmiljöerna.

Bedömningsgrund B:

Systematisk uppföljning av forskarutbildningsmiljön, kvalitetsutvecklande åtgärder och återkoppling till relevanta intressenter.

Forskarutbildningsmiljön följs löpande upp genomHandledarkollegiets månatliga möten, där såväl forsknings- som forskarutbildningsfrågor diskuteras och beslutas. Två doktorandrepresentanter deltar i dessa möten. Vid de terminsvisa Utökade handledarkollegierna förs diskussioner om vår utbildningsmiljö i hela handledargruppen.

Aspekter av forskarutbildningsmiljön utvärderas också systematiskt på central universitetsnivå, senast år 2015.¹² Inom ämnet sker systematisk uppföljning av forskningen genom den årsberättelse¹³ som ämnet årligen upprättar. Baserat på dessa underlag har vi också tagit fram ett mål- och strategidokument som uppdateras varje år. För närvarande har vi preciserat fem mål med ett antal tillhörande strategier för att ytterligare öka kvaliteten i vår forskning och forskarutbildning.¹⁴

Sex av de doktorander som varit antagna i Örebro under 2016 har haft sin anställning på Högskolan Dalarna. Vi har under åren byggt upp ett nära samarbete med miljön där och samtliga dessa doktorander har minst en handledare från Örebro och en från Dalarna. Genom att utbytet med Högskolan Dalarna är regelbundet och väl etablerat kan vi säkra även denna miljö.

Avgörande för att säkerställa forskarutbildningsmiljöns kvalitet är rekryteringen av handledare och deras fortbildning (se Aspekt: Personal) samt rekryteringen av doktorander. Rekrytering av doktorander ses som en angelägenhet för hela ämnet och vi lägger därför stor vikt vid den. Förutom att vi följer antagningsordningens krav vad gäller utlysning och annonsering ska rekryteringsprocessen, enligt våra riktlinjer, hanteras av minst två forskare. På så sätt kan ämnet så långt möjligt tillförsäkra att doktorander som antas till forskarutbildning i pedagogik återspeglar såväl den bredd som de specifika inriktningar som pedagogikämnet vid Örebro universitet har och behöver; att de som antas till forskarutbildning i pedagogik har intresse för och kapacitet att genomföra utbildningen inom utsatt tid; att handledarkompetens och övriga resurser är adekvata.¹⁵

¹² Se ORU 2015, [dokumentsamlingssidan](#)

¹³ Se årsberättelse 2016, [dokumentsamlingssidan](#)

¹⁴ Se Mål och strategier, [dokumentsamlingssidan](#)

¹⁵ Se Riktlinjer för forskarutbildning i pedagogik, [dokumentsamlingssidan](#)

Värdering

Forskarutbildningsmiljön vid pedagogikämnet kvalitetssäkras systematiskt. Vi är särskilt nöjda med hurHandledarkollegiet fungerar som löpande uppföljning av forskarutbildningen, där vi också snabbt kan reagera på doktorandernas önskemål och behov. GenomHandledarkollegiet och universitetets övriga uppföljningssystem får vi också ett bra underlag för mer långsiktiga satsningar.

Aspektområde Utformning, genomförande och resultat

Redogörelsen för aspektområdet "Utformning, genomförande och resultat" har organiserats enligt följande:

- Först redogör vi för hur utformningen och genomförandet av utbildningen *säkerställer måluppfyllelse* för de tre kunskapsformerna (bedömningsgrund A för respektive kunskapsform).
- Därefter redovisar vi samlat för de tre kunskapsformerna hur vi *systematiskt följer upp och kvalitetsutvecklar* utbildningens utformning och genomförande (bedömningsgrund B).
- Slutligen redogör vi för utformning, genomförande och systematisk uppföljning (bedömningsgrunder A och B) för *de tre perspektiven*.

Aspekt: Måluppfyllelse – kunskap och förståelse

Bedömningsgrund A:

Hur utbildningens utformning, genomförande och examination säkerställer att doktoranderna får en bred kunskap och förståelse inom ämnet och i vetenskaplig metod.

Forskarutbildning i pedagogik vid Örebro universitet består av 90 hp kurser och 150 hp avhandlingsarbete. Kursdelen är således relativt omfattande, och vi betraktar kurserna som viktiga för att kunna nå såväl djup som bredd i utbildningen. Kursdelen består av obligatoriska kurser (20 hp) och valbara kurser (70 hp).

Båda de obligatoriska kurserna bidrar till bredden i utbildningen. Kursen *Pedagogik som vetenskap – introduktionskurs till pedagogisk forskning och dess profilering*, 15 hp¹⁶ syftar till att ge en översikt över pedagogikämnet framväxt med ett specifikt fokus på den svenska kontexten och det nutida svenska och internationella forskningsläget. Kursen ger en bred och systematisk ämneskunskap inom områdena utbildningshistoria, läroplansteori, och didaktik. Kursen tar också ett brett grepp om metodaspekter genom att metodologiska skillnader mellan de områden som kursen fokuserar uppmärksammas. Denna kurs ska doktoranderna läsa tidigt i sin utbildning då den har en introducerande och vidgande karaktär. Den andra obligatoriska kursen, *Forskningsdialog och forskningspresentation*, 5 hp, bidrar också till bredd, såväl avseende ämneskunskaper som metodkunskaper. Inom ramen för kursen ska doktoranden under utbildningstiden delta i och dokumentera 15 vetenskapliga seminarier där forskning presenteras/diskuteras. Dessa kan vara inom ämnets Högre seminarium eller seminarier vid andra lärosäten. Genom att möta en mängd studieobjekt och

¹⁶ Se kursplan för Pedagogik som vetenskap, [dokumentsamlingssidan](#)

metodologiska angreppssätt utvecklar doktoranderna successivt under utbildningen en allt mer omfattande och kvalificerad kunskap om pedagogisk forskning.

De valbara kurserna är indelade i tre block vars syfte är att åstadkomma bredd i ämnes- och metodkunskap samt progression i dessa kunskaper: (I) *Kommunikation, lärande och socialisation*, som avser kurser inom pedagogikämnets kärnområde (II) *Vetenskapsteori och metodologi*, som avser teori- och metodkurser. (III) *Specialkurser*, som avser kurser vilka är inriktade emot det konkreta avhandlingsprojektet och möter doktorandens specifika utbildningsbehov. Det är framförallt kurserna inom block I och II som bidrar till bredden i ämnes- och metodkunskap, och för att säkra att utbildningen innehåller kärnområdeskurser respektive metodkurser i tillräcklig omfattning finns ett lägsta kurskrav om minst 15 hp för vardera blocket. Pedagogikämnet ger kontinuerligt valbara kurser inom dessa två block. Till breddningen bidrar också fakultets- och universitetsgemensamma kurser¹⁷ i exempelvis forskningsmetodik, forskningsetik och vetenskapsteori. Doktoranderna deltar också i kurser vid andra lärosäten.

Exempel på valbara kurser inom block I och II som getts vid universitetet de senaste åren:
Block I: Läroplansteori och utbildningspolitik 7,5 hp, Lärande och kommunikation i ett sociokulturellt perspektiv 7,5 hp, Didaktik som forskningsfält 10 hp, Disputationskurs 7,5 hp
Block II: Didaktiska metoder 10 hp, Intervjumetodik 5 hp, Observationsmetodik 5 hp, Textanalys 5 hp, Kvalitativ metod 7,5 hp, Kvantitativ metod 7,5 hp

Under de senaste åren har Örebro universitet jobbat aktivt med att examensmålen för doktorsexamen ska vara närvarande i all planering och genomförande av forskarutbildning. Ett inslag i detta arbete har utgjorts av krav på att kursplanerna tydliggör vilka examensmål som kursen behandlar, och att kursens mål är väl länkade till dessa. Genom detta arbete har inte bara kursplanerna, utan också kursernas innehåll och examinationsuppgifter setts över och förändrats där det har behövts. På så sätt har vi fått till stånd ett tydligt flöde från examensmål till kursmål, till aktiviteter i kursen och examinationsuppgiftens utformning. Examensmålen har också blivit tydligare närvarande i ISP, genom att planerade och genomförda aktiviteter kopplas till examensmål.

¹⁷ Länk till [fakultets- och universitetsgemensamma kurser](#)

Exempel på hur kopplingen mellan examensmål, kursmål, lärandeaktivitet och examination kan se ut i kursplanen för Intervjumetodik.

Examensmål: Visa förtrogenhet med vetenskaplig metodik

Kursmål: Visa kunskap om den kvalitativa intervjuens möjligheter och begränsningar som redskap i olika forskningssammanhang, visa förmåga att planera och genomföra kvalitativa forskningsintervjuer, visa förmåga att reflektera över egna och andras färdigheter i intervjumetodik

Lärande-aktivitet: Läsande och diskussion av litteratur som belyser det slags kunskap som den kvalitativa intervjun möjliggör och vilka slags frågor som intervjudata kan besvara, olika typer av kvalitativa forskningsintervjuer såsom semi-strukturerade intervjuer, fokusgruppsintervjuer och intervjuer med barn. Kursen innehåller lika delar litteraturstudier och praktiska övningsmoment. Att ge och få personlig återkoppling på genomförda intervjuer är ett centralt innehåll i kursen.

Examination: Kursen examineras genom ett prov som består av följande delprestationer:
Del 1: individuella skriftliga reflektioner omkring kurslitteraturen.
Del 2: genomförande av ett praktiskt moment där den forskarstuderande dels ska planera och genomföra två intervjuer, dels ska analysera andra kursdeltagares intervjuer och ge återkoppling på dessa i seminarium. Individuella skriftliga underlag med planering av och reflektioner omkring de egna intervjuerna inlämnas.

En central förutsättning för breddning av och progression i ämnes- och metodkunskaper utgörs också av doktoranders deltagande i forskningsmiljöer och internationella forskningssammanhang.

Värdering

Vi bedömer att måluppfyllelse när det gäller bredd i ämnes- och metodkunskap samt progression i dessa kunskaper säkerställs genom ett genomtänkt kurspaket och genom doktorandernas deltagande i ämnets Högre seminarium, ordinarie aktiviteter i forskningsmiljöerna och internationella forskningssammanhang. Ämnets arbete med att lyfta fram examensmålen i forskarutbildningen har bidragit till att kopplingen mellan examensmål och kursernas mål och innehåll har stärkts. Detta har också lett till vissa förändringar av kursernas innehåll, vilket vi menar har förbättrat förutsättningarna för att doktoranderna ska nå de mål som här avses.

En utmaning i vår forskarutbildning när det gäller doktorandernas förutsättningar att nå bred ämnes- och metodkunskap är sjunkande antagning av doktorander. Färre doktorander påverkar hur ofta vi kan ge forskarutbildningskurser och hur många kurser vi kan ge. Detta innebär att doktorander ibland får vänta på en kurs som skulle behövas tidigare. Vi har små möjligheter att påverka tilldelning av medel från fakultet till doktorandplatser, men försöker hantera denna svårighet genom acceptera att det ibland är få deltagare på kurserna. Det är dock ofta externa doktorander som går våra kurser,

vilket vi uppfattar som stärkande för lärandemiljön. Vi använder också i hög grad de egna professorerna i undervisningen (inga extra kostnader för ämnet).

Aspekt: Måluppfyllelse – färdighet och förmåga

Bedömningsgrund A:

Hur utbildningen säkerställer att doktoranderna visar förmåga att *planera och med adekvata metoder bedriva forskning inom givna tidsramar*

Ett centralt verktyg för doktorandernas planering är den individuella studieplanen. I ISP:n gör doktorand och handledare tillsammans både en övergripande planering av hela utbildningen (punkt 2), av det kommande året (punkt 3) och följer upp planen för det år som gått (punkterna 4 och 5). Doktoranderna har det huvudsakliga ansvaret för sin forskningsplanering och för forskningens genomförande. Genom arbetet med ISP:n övas kontinuerligt doktorandens förmåga att planera och genomföra sina forskningsuppgifter inom givna tidsramar.

Förutom ISP:n är ämnets kvalitetsgranskningsprocedur (se avsnittet "Systematisk uppföljning" nedan) med återkommande kontrollstationer till stor hjälp för doktoranderna att hålla tidsramarna. Den kontinuerliga kvalitetsgranskningen möjliggör också för handledarkollegiet att säkerställa att studierna fortlöper som planerat för varje doktorand.

Förutsättningar för att doktoranderna ska kunna genomföra sin forskning med adekvata metoder skapas till stor del genom de metodkurser som ämnet erbjuder, men också genom de universitetsgemensamma metodkurserna som kompletterar ämnets kursutbud med exempelvis kvantitativ metod. Det är framförallt kurserna inom block II, *Vetenskapsteori och metodologi*, och block III, *Specialkurser*, som bidrar till att doktoranderna utvecklar förmåga att välja och färdigheter att använda metoder som är adekvata för deras avhandlingsprojekt. Block II innehåller mer generella metodkurser och inom block III kan metodkurser utformas som är mer specifikt inriktade mot respektive doktorands avhandlingsprojekt. Pedagogikämnet ger kontinuerligt valbara kurser inom dessa två block.¹⁸ I våra metodkurser ligger ett stort fokus på den praktiska tillämpningen av metoderna. Till exempel så ska kursdeltagarna i kursen *Intervjumetodik 5 hp* planera och genomföra två intervjuer och analysera andra kursdeltagares intervjuer och ge återkoppling på dessa i seminarieform. På liknande sätt ska kursdeltagarna i kursen *Observationsmetodik 5 hp* planera och genomföra tre observationer, och analysera andra kursdeltagares observationsdokumentation och ge återkoppling. Skriftliga reflektioner kring planering och genomförande lämnas in på båda dessa kurser. På detta sätt kan kvaliteten i doktorandernas tillämpning av de olika

¹⁸ Länk till [ämnets forskarutbildningskurser](#)

datainsamlingsmetoderna examineras och säkerställas. Genom den praktiska tillämpningen lär sig också doktoranderna vilken tid som olika datainsamlingsmetoder kräver och kan på detta sätt göra en realistisk tidsplan för sitt avhandlingsprojekt.

Inom block II och III erbjuds doktoranderna också universitetsövergripande kurser¹⁹ vid Örebro universitet. Med start hösten 2017 planeras flera fakultetsgemensamma kurser med inriktning mot metod och design inom samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning, där huvudansvaret för varje kurs delas av två eller tre ämnen. Planerade kurser är t.ex. Kvalitativ metod, 7,5 hp; Kvantitativ metod, 7,5 hp; och Forskningsdesign, 7,5 hp. Inom varje kurs kan 2,5 hp riktas mot respektive doktorands ämne. Totalt blir detta kursutbud 37,5 hp.

Ofta väljer doktoranderna att inom block III gå specialkurser på andra universitet, något som ämnet uppmuntrar och finansierar fullt ut. Före anmälan till kurs vid annat lärosäte gör huvudhandledaren utifrån kursplan och litteraturlista en bedömning av kursens relevans i relation till målen för forskarutbildning och det specifika avhandlingsprojektet. Efter genomgången kurs följs detta upp av ämnesansvarig som ansvarar för tillgodoräknande av kursen.

En majoritet av doktoranderna väljer idag att skriva sammanläggningsavhandlingar. Genom att författa och skicka in artiklar får de respons på sina metodval och tillämpningar av internationella referees under utbildningstidens gång. De får även träning i att planera sin forskning då den begränsade tid de har till förfogande kräver att de samtidigt arbetar med flera artiklar i olika faser. Ofta har de dessutom en eller flera reviewprocesser att ta hänsyn till. Enligt våra riktlinjer bör minst två delarbeten i sammanläggningar vara publicerade eller accepterade för publicering när avhandlingen går i tryck.²⁰ I arbetet med artiklarna finns en progressionstanke där de första artiklarna ofta samförfattas med handledare och där doktoranden successivt tar ett allt större ansvar för studiernas genomförande och rapportering. Den avslutande artikeln i sammanläggningen förväntas doktoranden författa på egen hand. Arbetet med artiklarna planeras och följs kontinuerligt upp både i handledning och i ISP:n.

De doktorander som väljer att skriva monografier övar sin förmåga att planera sin forskning genom att leverera kapitel till bestämda datum såsom handledarträffar och seminarier i forskningsmiljön.

... i nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt med auktoritet kan *presentera och diskutera forskning* och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt.

¹⁹ Länk till [universitetsövergripande kurser](#)

²⁰ Se Riktlinjer för forskarutbildning i pedagogik, [dokumentsamlingssidan](#)

För att kunna följa upp de examensmål som handlar om att kunna kommunicera sin forskning har vi utvecklat den obligatoriska kursen *Forskningsdialog och forskningspresentation, 5 hp*²¹ (för doktorander i forskarskolan UVD motsvaras den av kursen *Didaktiska seminarier, 5 hp*). Kursen har ett särskilt fokus på forskningskommunikation och på diskussioner om forskningens samhällsrelevans. Inom

Ur kursplanen *Forskningsdialog och forskningspresentation, 5 hp*:

Examensmål: - Visa förmåga att i såväl nationella som internationella sammanhang muntligt och skriftligt med auktoritet presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt.
- Visa förutsättningar för att inom forskning bidra till samhällets utveckling och stödja andras lärande.

Kursmål: Förmåga att reflektera över hur vetenskapssamhällets granskning av och diskussioner om forskning och forskningsresultat bidrar till samhällets utveckling och utgör stöd för andras lärande, samt förmåga att presentera och diskutera egen forskning i internationella vetenskapliga sammanhang.

Aktiviteter: Vetenskapliga seminarier där egna och andras texter presenteras och diskuteras. Planering, genomförande och utvärdering av en forskningspresentation i ett internationellt vetenskapligt sammanhang

Examination: - Skriftliga reflektioner omkring 15 vetenskapliga seminarier.
- Skriftligt underlag till den egna forskningspresentationen.
- Skriftlig inlämningsuppgift där sammanfattande reflektioner omkring att presentera forskning samt om att delta i granskning av och dialog om forskning redovisas.

denna kurs ska doktoranderna också planera, genomföra och utvärdera en forskningspresentation i ett internationellt vetenskapligt sammanhang.

Ett exempel på hur vi konkret arbetat med dessa mål kan hämtas från forskarskolan UVD. Inom forskarskolan har vi inriktat oss på den europeiska utbildningskonferensen ECER (The European Conference on Educational Research). Vårt mål har varit att samtliga doktorander i forskarskolan ska få sina *proposals* accepterade. Vi har studerat de kriterier som gäller generellt för bedömning av *proposals* och också specifika kriterier för olika nätverk. Vi har sedan haft seminarier där doktorandernas utkast till *proposals* har lästs och kommenterats av handledare och doktorandkollegor. För att säkra en hög kvalitet på presentationerna har vi haft seminarium om allmänna principer för en bra forskningspresentation. Innan konferensen har doktoranderna haft provpresentationer med diskussioner och förslag på förbättringar från handledarna. Under konferensen har handledare deltagit på doktorandernas presentationer och

²¹ Se kursplan för *Forskningsdialog och forskningspresentation*, [dokumentsamlingssidan](#)

kunnat ge konstruktiv feedback. Vi har avslutat detta arbete med ett seminarium efter konferensen där vi gemensamt reflekterat över våra erfarenheter och dragit slutsatser inför kommande konferenser. Samtliga UVD-doktorander har fått sina *proposals* accepterade med höga betyg och gjort goda presentationer.

Diskussioner om forskning och forskningens roll är det centrala innehållet i *Disputationskurs, 7,5 hp*. Kursen behandlar fem avhandlingar som läggs fram vid disputationer i ämnet pedagogik, vid Örebro universitet eller annat universitet samt det samtal som sker under dessa. Inför varje disputation hålls ett förseminarium där varje kursdeltagare gör en kritisk bedömning av den aktuella avhandlingens innehåll. Kursdeltagarna bevistar därefter disputationen och medverkar senare i ett avslutande seminarium i vilket såväl den aktuella avhandlingen som disputationsakten diskuteras och granskas. På efterseminarierna diskuteras avhandlingarnas struktur, design och innehåll samt deras bidrag till forskningsfältet och samhällsrelevans. När det gäller disputationsakterna behandlas opponentens sammanfattning och frågor, respondentens svar, hur samtalet belyser avhandlingen svagheter och styrkor och hur avhandlingens specifika bidrag till forskningsfältet framkommer i samtalet.

Förutom vid dessa specifika kurstillfällen diskuteras forskningens samhällsrelevans kontinuerligt varje vecka vid ämnets Högre seminarium samt vid forskningsmiljöernas seminarier.

Doktoranderna ska också visa förutsättningar för att såväl inom forskning och utbildning som i andra kvalificerade professionella sammanhang bidra till *samhällets utveckling och stödja andras lärande.*

Enligt våra riktlinjer ska alla avhandlingar innehålla ett avsnitt om forskningens samhällsrelevans.²² Studierna ska utgå från tydliga och relevanta problem och de ska kunna formulera det bidrag som avhandlingens resultat utgör till problemens hantering. Kraven på detta utvecklas successivt under studietidens gång och följs upp enligt den kvalitetsgranskningsprocedur som beskrivs under avsnittet "Systematisk uppföljning" nedan.

I princip alla doktorander har institutionstjänstgöring i form av undervisning på de olika lärarprogrammen. På detta sätt ges de rikligt med tillfällen att utveckla sin förmåga att pedagogisera både sin egen och andras forskning och bidra till lärarutbildningens och skolans utveckling samt stödja studenters lärande och vetenskapliga förankring.

²² Se Riktlinjer för forskarutbildning i pedagogik, [dokumentsamlingssidan](#)

Värdering

Under senare år har vi fått flera kvitton på att vi lyckas med måluppfyllelse och att vi håller hög utbildningskvalitet när det gäller färdighet och förmåga. Det viktigaste är att de allra flesta doktorander numera avslutar sina studier inom stipulerad tid och vi har i dagsläget endast enstaka doktorander som "gått över tiden". Vi har också goda indikationer på att doktoranderna genomför sina studier med adekvata metoder. Detta bekräftas bl.a. av att doktorander som skriver sammanläggningsavhandlingar i de allra flesta fall lyckas publicera sina artiklar i högt rankade internationella tidskrifter. Även doktorander som skrivit monografier lyckas ofta få artiklar publicerade internationellt efter disputation. Andra indikationer på att vi klarar måluppfyllelsen gällande färdighet och förmåga är att våra doktorander i hög utsträckning blir accepterade för presentation av paper på internationella konferenser och det med goda omdömen (även prestigefyllda konferenser som ECER och AERA).

Det finns definitivt en utvecklingspotential när det gäller forskningskommunikation med det omgivande samhället. Vi har inga specifika moment i utbildningen som handlar om att omsätta forskning till populärvetenskapliga presentationer och i våra kurser saknas litteratur som på ett mer övergripande plan diskuterar forskningspolitik och forskningens roll i samhället. Det saknas också aktiviteter gällande forskningskommunikation med intressenter utanför akademien både inom pedagogikämnet och på fakultetsnivå inom humaniora och samhällsvetenskap. Vi kommer här att verka för att det utvecklas en fakultetsgemensam kurs som innefattar analys och jämförelse av olika aktörers forskningskommunikationsstrategier (exempelvis från enskilda forskare, forskargrupper, universitet, forskningsfinansiärer) i förhållande till olika medier, såsom webbsidor, broschyrer, sociala media, digitala presentationer, radio och television. Önskvärt vore också att doktoranderna inom ramen för en sådan kurs fick arbeta med en kommunikationsstrategi: att forma ett budskap, välja målgrupp, välja verktyg (tidning, webbsida, sociala media, television etc.).

Aspekt: Måluppfyllelse – värderingsförmåga och förhållningssätt

Bedömningsgrund A:

Hur utbildningens utformning, genomförande och examination säkerställer att doktoranderna ...

... når intellektuell självständighet.

Intellektuell självständighet betonas under hela utbildningen, och doktorandernas självständighet övas kontinuerligt med successivt högre krav på att fatta självständiga beslut och kunna svara upp för dessa.

Doktoranden har stor frihet, inom ramen för våra forskningsinriktningar, själv formulera sitt avhandlingsprojekt. Doktoranden förväntas i slutet av det första året av utbildningstiden med relativt stor självständighet kunna formulera sin forskningsfråga, och i en avhandlings-pm redogöra för sina initiala beslut om hur en studie som besvarar frågan kan designas och genomföras. Handedarnas stöd under denna första tid är mycket viktigt, men det är också viktigt att handledarens vägledning *möjliggör* utvecklingen av självständighet, och inte förhindrar den genom att fatta besluten åt doktoranden. I ämnets riktlinjer för forskarutbildningen kommunicerar vi till doktorander och handledare att vi betraktar doktorandernas inflytande över sin forskarutbildning som ett led i att utveckla intellektuell självständighet. Vid de utökade handledarkollegierna som hålls varje termin är självständighet en av de saker som behandlas, både i relation till respektive doktorand och som en generell fråga i handledningssituationen.

Doktoranden beslutar också själv om avhandlingen ska vara en monografi eller en sammanläggning. Gällande författarskap i sammanläggningsavhandlingarna ger vi doktoranden en omfattande – men inte total – beslutsrätt över. För att kunna pröva självständighet på ett skarpt sätt rekommenderar vi att minst ett av delarbetena är ensamförfattat (anges i riktlinjerna för forskarutbildning, se även ovan).

En första offentlig prövning av den intellektuella självständigheten sker vid seminariebehandling av avhandlings-pm. Under de följande åren behandlas doktorandens texter återkommande såväl vid Högre seminarier som i forskningsgruppen, varvid kraven på grad av intellektuell självständighet som doktoranden ska demonstrera successivt höjs. Vid mittseminarium ska arbetets olika delar uppvisa en tydlig kvalificering jämfört med avhandlings-pm, och en mer kvalificerad kommentator utses (ofta en forskningserfaren lektor eller docent i ämnet). Vid slutseminarium förväntas avhandlingsmanuset visa att fullgod intellektuell självständighet har uppnåtts, och doktoranden ska kunna svara upp mot en extern kommentators granskning.

Intellektuell självständighet tränas också under hela studietiden genom alla de tillfällen då doktorander deltar i granskning och värdering av andras arbeten. Här är forskningsmiljöernas textgranskningsseminarier centrala, och den vanliga (och förväntade) utvecklingskurvan är att doktoranderna går från åhörare vid utbildningstidens början till aktiva granskare vid dess slut. Den skarpaste prövningen av den intellektuella självständigheten sker förstås vid själva disputationen, då doktoranden på egen hand ska stå för hela sitt arbete i ett vetenskapligt samtal.

...utvecklar vetenskaplig redlighet och kunskap i forskningsetik.

En omfattande uppföljning och utveckling av pedagogikämnets forskarutbildning genomfördes 2014. En av de luckor i pedagogikämnets forskarutbildning som vi då identifierade gällde forskningsetik. Örebro universitet ger en universitetsövergripande kurs i forskningsetik, men kursen var valbar för doktoranderna i pedagogik. Vi insåg att få av våra doktorander gick kursen, och att vi därmed inte säkrade kunskap om vetenskaplig redlighet och forskningsetik. De doktorander som gått kursen var dessutom inte nöjda då de upplevde att kursen var alltför medicinskt inriktad.

Den obligatoriska ämneskursen *Pedagogik som vetenskap* omarbetades så att den nu inkluderar 3 hp forskningsetik. Innehållet har därmed också kunnat anpassas till de etikfrågor som är vanligast i pedagogisk forskning. På så sätt säkrar vi nu att alla våra doktorander får generellt grundläggande kunskaper om vetenskaplig redlighet och forskningsetik och får möjlighet att fördjupa det pedagogiska forskningsområdets specifika etikproblem.

I kursplanen framgår hur examensmålen länkas till kursmål, aktiviteter i kursen och examinationen:

Ur kursplanen Pedagogik som vetenskap och studiehandedning till etikdelen:

Examensmål: Visa intellektuell självständighet och vetenskaplig redlighet samt förmåga att göra forskningsetiska bedömningar.

Kursmål: Visa insikt om god forskningssed och vetenskaplig redlighet, samt om innebörden av forskningsetiska riktlinjer och lagreglering av etikprövning av forskning, visa förmåga att tillämpa forskningsetiska överväganden på forskningsetiska problemområden.

Aktiviteter: Läsande och seminariediskussion av litteratur som behandlar innebörden av forskningsetiska bedömningar, såväl generellt som omkring den egna forskningen, samt andra etikfrågor såsom publiceringsetik samt förvaring och arkivering av data. Genomgång av blanketten för etikprövning av det egna forskningsprojektet, granska en annan doktorands blankett och diskutera.

Examination: Fullständigt och korrekt ifylld *Ansökan om etikprövning av forskning som avser människor*.

Vi har också fört in forskningsetik i de metodkurser som ämnet ger. Detta medger en fördjupad behandling av de specifika etiska problem som en viss forskningsmetod medför, och därmed progression i kunskaperna. Att inkludera forskningsetik i alla metodkurser har haft flera positiva effekter. Det har medfört ett ökat utrymme för etik i de kurser där metoder som normalt förknippas med etiksvårigheter behandlas, exempelvis intervju. Genom ett ökat utrymme kommer vi vidare från den generella nivån, exempelvis till fördjupade etikresonemang om forskning som inkluderar barn. Men det har också medfört att vi uppmärksammat etiska aspekter av metoder där etikfrågor inte anses som lika brännande, exempelvis textanalyser. Vi märker tydligt på våra doktorander att deras kunskaper i och medvetenhet om vetenskaplig redlighet och forskningsetik numera är goda. Detta framgår bland annat av att doktorander på ett bekvämt och kunnigt sätt tar upp etikaspekter till diskussion när texter seminariebehandlas och att de uppmärksammar och kan hantera etiska frågor i sitt eget arbete.

...när fördjupad insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används.

Insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar utvecklas genom deltagande i flera olika sammanhang under forskarutbildningstiden. I metodkurser behandlas explicit vilken slags kunskap som en viss metod möjliggör, i syfte att doktoranderna ska nå fördjupad kunskap om hur forskningsproblem måste matcha val av undersökningsmetod och analysmetod för att kunskapen ska nå den kvalitet som samhället har rätt att kräva av vetenskaplig kunskap. Frågor av detta slag är också frekvent förekommande i forskningsmiljöernas textbehandling. Genom att delta i sådana diskussioner utvecklar doktoranderna successivt en alltmer fördjupad förmåga att identifiera såväl forskning av hög kvalitet, som forskning där brister i utförandet påverkar användbarheten. Detta knyter an till både forskningens roll i samhället och forskares ansvar för sin forskning.

I ämneskursen *Pedagogik som vetenskap* utgör två av delarna, läroplansteori samt utbildningshistoria, centrala grunder för att utveckla insikt om hur pedagogisk forskning har betraktats och använts under olika tidsperioder och ifrån olika läroplansteoretiska perspektiv. Nedan exemplifieras hur målet examineras inom ramen för kursen, och hur kopplingen mellan examensmål, lärandemål aktiviteter och examination ser ut.

Examensmål:	Visa fördjupad insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används.
Lärandemål:	Visa förmåga att reflektera över hur den pedagogiska forskningen bidragit och kan bidra till utbildningssystemets och samhällets utveckling
Lärandeakt:	Egna litteraturstudier, föreläsningar och diskussioner vid seminarier.
Examination:	Skriftlig inlämningsuppgift där doktoranden utifrån utbildningshistoriska, läroplansteoretiska och didaktiska perspektiv redogör för och reflekterar över kurslitteraturen. Inlämningsuppgiften ska också behandla den pedagogiska forskningens roll i och betydelse för samhällsutvecklingen.

Värdering

Vi bedömer att utbildningen säkerställer att doktoranderna utvecklar intellektuell självständighet. Genom att i våra riktlinjer understryka doktorandens omfattande ansvar för och rätt till beslut om den egna avhandlingen, och genom att doktoranden successivt måste svara mot allt högre krav på att självständigt stå för sitt arbete, organiserar och prövar vi det praktiska utövandet av intellektuell självständighet. Också när det gäller doktorandernas kunskapsutveckling i forskningsetik bedömer vi att vi säkrar måluppnående. De förändringar av utbildningen vi har gjort på området forskningsetik är långtgående, och inkluderar både en större omfattning och successiv fördjupning.

Gällande insikt om vetenskapens möjligheter och begränsningar, dess roll i samhället och människors ansvar för hur den används bedömer vi att vi kan göra mer. Vi behandlar och examinerar målet, men det skulle kunna utvecklas mer, exempelvis genom att lyfta frågorna vid särskilda seminarier och arbeta för att de tas upp i de fakultetsgemensamma kurserna.

Systematisk uppföljning av måluppfyllelsen

Bedömningsgrund B:

Systematisk uppföljning av utbildningens utformning och genomförande för att säkerställa hög utbildningskvalitet och måluppnående. Återkoppling och åtgärder för kvalitetsutveckling- alla tre kunskapsformerna.

Systematisk uppföljning av utbildningen och återkoppling till doktorander och handledare sker både på ämnesnivå och individuellt för varje doktorand.

En central del i det uppföljnings- och utvecklingsarbete av forskarutbildningen som ämnet genomförde 2014 var att stärka kopplingen mellan examensmålen och utbildningens utformning. Det skedde bland annat genom att granska om alla examensmål behandlas respektive examineras under utbildningen. På detta område identifierades ett antal luckor och problem. Dessutom hade doktorandgruppen framfört synpunkter på fördelningen av tid för kurser och avhandlingsarbete. Uppföljningen resulterade i en revidering av ASP:n. Förändringar som kan nämnas är en minskad omfattning av kursdelen, en ökad valfrihet i sammansättningen av valbara kurser samt en omarbetning av innehållet i den obligatoriska kursen *Pedagogik som vetenskap*. Vid uppföljningen framkom också att det fanns examensmål som inte behandlades eller examinerades tillfredsställande under utbildningen. Det gällde framförallt målet om forskningsetik och vetenskaplig redlighet, samt målet att med auktoritet presentera och diskutera forskning och forskningsresultat i dialog med vetenskapssamhället och samhället i övrigt. För att åtgärda detta och säkerställa att målen uppfylls utvecklades kursen *Forskningsdialog och forskningspresentation, 5 hp*, samt att etik lades in i vår baskurs. Revideringen av ASP:n och kursutvecklingen gjordes av handledarkollegiet i pedagogik, där också doktorander finns representerade.

Handledarkollegiet har en central roll i det systematiska uppföljnings- och kvalitetsarbetet; i kollegiet diskuteras och hanteras de flesta forskarutbildningsfrågor. Ett exempel är det systematiska arbetet med kursplaner där nya kursplaner granskas och diskuteras i handledarkollegiet, varefter revidering och ny granskning sker. Kurser som ges igen diskuteras utifrån erfarenheterna från tidigare genomförande av kursen, varefter kursplanen revideras. Ett annat exempel är handledarkollegiets arbete sedan 2013 med att upprätta riktlinjedokument för forskarutbildningen. Riktlinjedokumenten har varit ett viktigt led i kvalitetsutvecklingen genom att handledare och doktorander har diskuterat och enats om en rad olika frågor. Under hösten 2016 har dessa tidigare separata riktlinjedokument granskats, reviderats och sammanförts till *ett* riktlinjedokument.²³ Detta bedöms väsentligt öka genomskinligheten och tydligheten i vår forskarutbildning, och samtliga handledares och doktoranders kunskaper om denna. Detta är särskilt viktigt för externa handledare och doktorander på andra lärosäten.

²³ Se Riktlinjer för forskarutbildning i pedagogik, [dokumentsamlingssidan](#)

Den systematiska uppföljningen av hur varje enskild doktorand kontinuerligt uppnår målen genom kursexamination, deltagande i forskningsmiljöernas verksamhet, eventuell forskarskola och deltagande i nationella och internationella forskningssammanhang sker i ISP:n minst en gång per år och fortlöpande i handledningen. I samband med uppföljning och fastställande av ISP sker en formell kontroll av om det som planerats har genomförts, och om hur fränsteg från planeringen hanteras. ISP:n vid Örebro universitet har nyligen gjorts om, och förändringarna har skärpt uppföljningsrutinerna på ett sätt som vi bedömer kommer att vara ett stöd dels i att kontrollera att alla mål examineras, dels i att utbildningen slutförs i tid. Den nya ISP:n skrivs också i högre grad *tillsammans* av doktoranden och handledarna. Syftet är att problem klargörs och hanteras i ett tidigare skede. Också detta är av stor vikt för att hålla tiden.

Den mer informella och kontinuerliga individuella uppföljningen sker i handledningen. Denna är viktig eftersom svårigheter i måluppnåendet kan uppmärksammas i mycket tidiga skeden, och åtgärderna diskuteras fram gemensamt av handledare och doktorand. I ISP:n ska också handledningen utvärderas årligen. Det främjar samtal om handledningen mellan doktorand och handledare, och därmed också möjligheten att komma tillrätta med handledningsproblem som påverkar måluppfyllelsen negativt.

Ämnet har lagt fast en systematisk procedur för kvalitetsgranskning av den individuella måluppfyllelse som sker genom det pågående avhandlingsarbetet. För att såväl handledare och doktorander ska vara väl insatta i processen för kvalitetsgranskning är denna utförligt beskriven i riktlinjerna:

Ämnets kvalitetsgranskningsprocedur.

Under pågående utbildningstid ska doktoranden lägga fram sitt arbete vid ämnets högre seminarium vid tre tillfällen:

- Avhandlings-pm under doktorandens första studieår (pm-seminarium). Avhandlings-pm behandlar avhandlingens problemområde, preliminärt syfte och preliminära forskningsfrågor, initial presentation av tidigare forskning på området, samt planerad teoriinramning och metodanvändning, inklusive inledande forskningsetiska överväganden. Avhandlings-pm bör omfatta 20–25 sidor.
- Avhandlingstexten när ungefär hälften av avhandlingsarbetet är färdigställt (mittseminarium). Vid mittseminariet behandlas avhandlingens område och syfte, forskningsgenomgång, teoretiska ramverk och metodanvändning, inklusive forskningsetiska överväganden på ett utvecklat sätt. Vidare redovisas genomförd datainsamling, om detta är aktuellt, samt initial analys och resultat.
- Avhandlingsmanuset när det i allt väsentligt är färdigställt (slutseminarium). Alla delar av avhandlingen ska finnas med, företrädesvis i tänkt slutlig form. Begränsade delar kan vara i en preliminär form.

Doktorandens arbete granskas vid dessa seminarier av utsedd kommentator, vid pm- och mittseminarium i regel från ämnet. Vid slutseminarium, som sker ca 6 månader före disputation, engageras alltid en extern kommentator med lägst docentkompetens. Inom två veckor efter slutseminariet upprättar huvudhandledare tillsammans med doktoranden en skriftlig dokumentation av granskningen. Denna ska innehålla:

- redogörelse för de brister som har identifierats vid slutseminariet,
- beskrivning av de förslag på förbättringar som framkommit,
- plan för revidering,

Inför slutseminariet utses också en ämnesintern läsgrupp. Läsgruppen deltar i slutseminariet, och gör efter att manuset har reviderats en slutläsning i syfte att

- 1) kontrollera att de brister som påpekats vid slutseminariet har åtgärdats,
- 2) bedöma om manuset visar att doktoranden uppnår målen för doktorsexamen.

Läsgruppen meddelar sin bedömning vid ett seminarium med doktoranden och alla handledare. Därefter sker vanligen en sista bearbetning av manuset.

Att hålla de tidsramar som specificeras i den systematiska kvalitetsgranskningen betraktar vi som en mycket viktig del i att doktoranderna ska slutföra utbildningen i tid.

Värdering

Den systematiska uppföljningen av utbildningen har förbättrats på flera sätt under de senaste åren. Det universitetsövergripande arbetet med ASP och ISP, och nya krav på kursplaner, bedömer vi som viktiga och goda förändringar då de riktat in sig just på att *skapa system* för att öka medvetenheten om examensmålen generellt och för att följa doktorandernas utveckling. Också ämnets eget arbete med uppföljning och kvalitetsutveckling har systematiserats, exempelvis genom framtagandet av ett samlat riktlinjedokument som specificerar genomförande och uppföljning av centrala delar av utbildningen.

Arbetslivets perspektiv

Bedömningsgrund A:

Utbildningen är användbar och förbereder doktorander för ett föränderligt arbetsliv, såväl inom som utom akademien.

Det finns ett stort behov av disputerade pedagoger inom akademien, särskilt inom lärarutbildningen. Vår strävan är att forskarutbildningen ska förbereda doktorander för en karriär både som forskare och lärare.

För att förbereda dem för läraruppgiften i ett kommande yrkesliv i akademien har de allra flesta doktorander institutionstjänstgöring i form av undervisning på de olika lärarprogrammen. Denna undervisningsuppgift underlättas av att de flesta doktorander själva har lärarutbildning och undervisningserfarenhet från skolan. Vi ser undervisningen som en väsentlig del av forskarutbildningen och den planeras i dialog med enhetschefen som har personalansvaret och ämnesansvarig som ansvarar för forskarutbildningen. Ett fåtal doktorander har inte institutionstjänstgöring, för att deras finansiering har särskilda villkor (exempelvis kommundoktorander med halvtid i skolan) eller att de har ett annat uppdrag eller tjänst (exempelvis uppdrag i kommun).

För att stärka sin högskolepedagogiska kompetens och meritering erbjuds alla doktorander möjlighet att gå de behörighetsgivande universitetspedagogiska kurserna *Universitetspedagogik 1 och 2²⁴ (5 + 5 veckor)* som en del i forskarutbildningen. De allra doktoranderna deltar i universitetets högskolepedagogiska utbildning. Kurserna är utarbetade i enlighet med de rekommendationer om omfattning, mål och behörighet för behörighetsgivande universitetspedagogisk utbildning som antagits av Sveriges Universitets- och Högskoleförbund. Kurserna examineras bl a genom självständiga arbeten i form av en ny eller omarbetad kursplan inom det egna kunskapsområdet och en pedagogisk meritportfölj.

När det gäller karriärmöjligheter utanför akademien kan sådana underlättas genom att handledarkollegiet och lektorer i ämnet har väl etablerade kontakter och även egen yrkeserfarenhet inom relevanta myndigheter såsom Skolverket och Specialpedagogiska skolmyndigheten. Under senare år har två av ämnets doktorander fått anställning på den senare myndigheten efter disputation och ytterligare en doktorand har fått anställning inom kommunal barn- och utbildningsförvaltning.

De s.k. kommundoktoranderna har ofta getts ett övergripande kompetensutvecklingsansvar i sin kommun redan under doktorandtiden. På detta sätt förbereds de för en tjänst som disputerade inom kommunen och ett arbete med skolutveckling och pedagogisk ledarskap.

²⁴ Länk till de [universitetspedagogiska kurserna](#)

Det är vår strävan att forskarutbildningen ska skapa förutsättningar för en karriär inom akademien med internationella samarbeten – vi har tidigare redogjort för hur vi arbetar i forskningsmiljöerna och ämnet för att främja doktorandernas internationella kontakter. Några aktuella exempel på doktoranders internationella samarbeten är Emma Vikström som deltar i seminarier och annat löpande kunskapsutbyte med Humboldt universitet, Elin Sundström Sjödin som samarbetar med forskare vid Deakin University och Lisa Isenström som har blivit inbjuden att tillbringa läsåret 2017/2018 vid Queensland University of Technology. Möjligheterna till en karriär med internationella samarbeten underlättas också av att de flesta doktorander numera skriver sammanläggnings-avhandlingar med artiklar i internationella tidskrifter. De utvecklar därigenom en vana att kommunicera sina forskningsresultat på engelska.

Handledarna har ett stort ansvar för doktorandernas karriärplanering. Detta sker kontinuerligt i handledningsprocessen men accentueras i utbildningens senare del. Detta ingår som en punkt i den individuella studieplanen (6.6). En målsättning är att våra doktorander ska ha fortsatt forskningsfinansiering efter disputation. Vanligt är att doktoranderna tillsammans med sin handledare mot slutet av forskarutbildningen skriver fram en ansökan om post doc-finansiering eller en reguljär projektansökan. Till hösten 2017 planerar ämnet en forskarutbildningskurs med särskilt inriktning mot ansökningskrivande.

Doktorander har möjlighet att få centralt stöd från universitetets Grants Office för att ansöka om externa medel. Grants Office informerar kontinuerligt om nya utlysningar, ger kurser och seminarier om forskningsfinansiering, ger råd om finansieringskällor och finansieringsstrategier och kan bistå i hela ansökningsprocessen, från första projekttid till projektförhandlingar med finansiären. Grants Office verksamhet är alltså också karriärstödande.

Under läsåret 2016-2017 bjuder Örebro universitet i samarbete med Örebro studentkårs doktorandsektion in alla doktorander till en seminarieserie som bland annat tar upp frågor om hur man söker forskningsanslag och stipendier, och karriärutveckling.

Bedömningsgrund B:

Systematisk uppföljning av att utbildningen är användbar och förbereder för arbetslivet, kvalitetsutvecklande åtgärder och återkoppling till relevanta intressenter.

Handledarkollegiet har god kontakt med de allra flesta av våra alumner och får på detta sätt en återkoppling vad gäller utbildningens användbarhet och förberedelse för arbetslivet. Många av våra doktorander väljer att fortsätta att ingå i ämnets forskningsmiljöer efter disputation även då de fått anställning vid andra lärosäten, och över hälften av våra alumner är eller har varit anställda inom ämnet. Återkoppling

gällande forskarutbildningens relevans och användbarhet i arbetslivet kan därför ske kontinuerligt.

Nyligen har handledarkollegiet beslutat om en systematisk utvärdering av vår forskarutbildning genom att de examinerade doktorerna vid två tillfällen ombes att lämna synpunkter på sin utbildning: dels direkt efter det att forskarutbildningen i sin helhet har färdigställts och dels två år efter det första utvärderingstillfället. Forskarutbildningens användbarhet och förberedelse för arbetslivet är en av de aspekter som ska följas upp i utvärderingen genom frågor om hur doktorerna betraktar utbildningens upplägg och innehåll i relation till arbetslivets krav. Särskilt det senare tillfället blir av stor betydelse för handledarkollegiets uppföljning av forskarutbildningen ur ett arbetslivsperspektiv.²⁵

Värdering

Våra alumner har en hög anställningsbarhet; samtliga har mer eller mindre omedelbart efter disputation fått en anställning som motsvarar deras utbildnings- och kompetensnivå. De är goda lärare och i många fall framgångsrika forskare som i konkurrens har erhållit externa medel för större forskningsprojekt eller post doc-tjänster (under senare år exempelvis [Louise Sund](#), [Emma Arneback](#), [Erik Andersson](#) och [Andreas Bergh](#)). Av ämnets 53 alumner (sedan år 2000) är idag fyra professorer. Sammantaget tar vi detta för intäkt att ämnets forskarutbildning motsvarar arbetslivets krav inom akademien.

Det finns emellertid en rad saker som behöver utvecklas när det gäller arbetslivets perspektiv. En rutin som följer de nya riktlinjerna för utvärdering av forskarutbildningen och som återkopplar resultatet till utbildningen och följer upp förändringarna behöver etableras. Ämnet saknar också en formaliserad alumnverksamhet och en dokumentation av alumnerns karriärer. Ämnet behöver vidare säkerställa att handledarna etablerar rutiner för karriärplanering i samband med att ISP upprättas under utbildningen senare del. Det saknas också centralt stödsystem för karriärplanering vid Örebro universitet. Flertalet av våra alumner har väl etablerade internationella samarbeten. Däremot har ingen av våra alumner har gjort karriär vid internationellt lärosäte.

Förberedelse för en karriär utanför akademien har inte varit prioriterad inom ämnets forskarutbildning så här finns definitivt en utvecklingspotential. Vi skulle t ex bättre kunna använda de kontakter som handledarna har med olika myndigheter och på ett mer systematiskt sätt nyttja de erfarenheter som våra alumner med externa karriärer gjort.

²⁵ Se Riktlinjer för forskarutbildning i pedagogik, [dokumentsamlingssidan](#)

Doktoranders perspektiv

Bedömningsgrund A:

Utbildningen verkar för att doktoranderna tar en aktiv del i arbetet med att utveckla utbildningen och lärprocesser.

Doktoranderna ska ha inflytande över sin utbildning, och möjligheter att påverka utbildningen ska ges både till doktoranderna individuellt och till doktorandkollektivet.

Det individuella inflytandet utövas främst i de frågor som rör den egna avhandlingen, och doktoranden fattar beslut om den egna avhandlingens inriktning, genomförande och utformning (undantag från denna princip behöver i viss mån göras för doktorander som ingår i projekt).Handledarnas uppgift är att vägleda och stödja doktoranden i de beslut som tas i olika skeden av avhandlingsarbetet. Doktoranden ska också ha inflytande över den övriga utbildningen, exempelvis gällande kurser, deltagande i konferenser, nätverk och liknande.

Doktorandernas kollektiva inflytande utövas främst genom att doktoranderna har två representanter i ämnets handledarkollegium, där forskarutbildningsfrågor diskuteras och beslutas. Kollektivt inflytande utövas även genom de doktorandmöten som ämnesansvarig håller en gång per termin, till vilka hela doktorandkollektivet bjuds in.

Doktoranderna har genom representation i handledarkollegiet möjlighet att påverka innehåll och utformning av kurser. Doktorandrepresentanterna samlar vanligtvis in synpunkter på kursplaneförslagen från doktorandgruppen. Dessa läggs sedan fram som jämbördiga kommentarer tillsammans med de andra ledamöternas synpunkter. Det har ofta handlat om målformuleringar, kurslitteratur och examinationsformer. Doktorandrepresentanterna har också ett möte direkt efter handledarkollegiet med övriga doktorandgruppen och kan således direkt återkoppla om beslut eller underrätta om diskussioner.

Doktoranderna har genom det dagliga arbetet möjlighet att diskutera med handledare och kursansvariga om pågående arbete. Exempelvis förekommer det att doktorander kan senarelägga en kursexamination om den krockar med mycket egen undervisningstid eller med planerat fältarbete. Då kurserna oftast bedrivs i seminarieform är det vidare vanligt att kursledaren kommunicerar med doktoranderna om vilken seminarieform de föredrar till olika seminarieträffar, där det kan handla om muntliga eller skriftliga redovisningar, diskussionsseminarium i hel- eller halvgrupp etc.

För att stärka doktorandernas roll i utvecklingen av handledningen tillser huvudhandledaren också att nyantagen doktorand erbjuds en mentor (en mer erfaren doktorand) under det första halvåret av doktorandtiden. Syftet med mentorskap är att

förse varje doktorand med en erfaren kollega med vilken den kan ta upp aktuella frågor och funderingar, vilket bland annat kan stötta doktoranden inför arbetet med ISP.

Även inom ämnets två forskarskolor, UVD och TKP, ges doktoranderna stora möjligheter att påverka sin utbildning. I TKP har exempelvis doktoranderna påverkat seminariernas utformning och frekvens, så att de bättre följt avhandlingsprocessen. Inom UVD finns en tydlig progression när det gäller doktorandernas inflytande. Innehållet i de inledande obligatoriska kurserna var tämligen förutbestämt men därefter har doktoranderna själva utformat innehållet i forskarskolans seminarier utifrån de behov som föreligger i deras avhandlingsprocess. På forskarskolans tredje år har en av doktoranderna utsetts som koordinator (5 % institutionstjänstgöring) med uppgift att utifrån doktorandkollegornas önskemål och i samråd med föreståndaren planera seminarier, boka föreläsare och organisera skrivarinernat. En doktorandrepresentant deltar i forskarskolans styrgrupp där övergripande frågor om ekonomi och verksamhet beslutas.

B. Systematisk uppföljning av att doktorandinflytandet används i kvalitetssäkring och utveckling av utbildningen, åtgärder för kvalitetsutveckling och återkoppling till relevanta intressenter.

Utvärderingen av forskarutbildningen sker idag främst genom den individuella studieplanen. Enligt Örebro universitets lokala regler ska ISP, utöver att följa högskoleförordningens krav, också innehålla uppgifter om hur doktorandens handledning är organiserad och vad som i övrigt behövs för att utbildningen ska kunna bedrivas på ett effektivt sätt. Sedan juni 2016 ingår också specifika frågor om hur avhandlingsarbetet fungerat sedan föregående uppföljning och om något inte genomförts som det var tänkt ska det preciseras och motiveras. Denna del fyller doktorand och handledare i var för sig.²⁶ Uppföljningen läggs upp så att doktoranden och huvudhandledaren informerar universitetet om hur utbildningen framskrider.

Uppföljningen i ISP kan leda till att förlängning av doktorandtiden kommer på tal om särskilda skäl föreligger, exempelvis om handledningen påverkats av sjukdomsfrånvaro hos handledare eller annat förhållande som doktoranden inte rått över. På samma sätt kan ett underlag tas fram för beslut om att dra tillbaka universitetets resurser för doktorander som dragit över allt för mycket på tiden. Beslut om indragning av resurser fattas av rektor.

Doktorandernas psykosociala arbetsmiljö följs systematisk upp av enhetschefen som har det övergripande personalansvaret. Enhetschefen har en löpande dialog med handledarkollegiet och tillsammans utvecklas en god bild av doktorandernas arbetssituation och eventuella behov av insatser. Några doktorander har uttryckt

²⁶ Se Regelhandbok för utbildning på forskarnivå, [dokumentsamlingssidan](#)

uppskattning över att det finns en tydlig uppdelning av ansvar för deras arbete, där enhetschefen kan fylla en annan funktion än handledarna.

De doktorander som är anställda vid Örebro universitet ingår som en särskild kategori i den medarbetarundersökning som Örebro universitet har genomfört åren 2011, 2013 och 2015. De resultat som framkommit i denna har tagits tillvara på central universitetsnivå genom följande aktiviteter:

- ett erbjudande till doktorander att ingå i ett program för att stärka den psykosociala arbetsmiljön, framtaget i samarbete med studenthälsan (Campushälsan),
- uppföljning av medarbetarundersökningen med analys och uppföljning av doktorandernas svar,
- framtagande av handledarutbildning steg 2, med fokus på bl.a. ledarskap,
- ett ökat fokus på relationen handledare-doktorand i den befintliga forskarhandledarutbildningen,
- revidering av ISP-blanketten för att möjliggöra en mer kvalitativt dokumentation av doktorandens utvecklingsprocess.

Campushälsan (studenthälsan) är öppen för alla studenter. Vid Campushälsan finns sjuksköterskor, barnmorska, sjukgymnaster, psykologer och beteendevetare. Dit kan doktoranderna vända sig om de har frågor, funderingar eller problem som rör studiesituationen och/eller hälsan. Vid Funka inom Studentavdelningen finns handläggare för stöd till studenter med funktionsnedsättning. Detta stöd är avsett även för doktorander.

Örebro studentkår har utbildningsbevakare inom varje sektion. Studentkåren har även student- och doktorandombud som arbetar med rättsliga studentfrågor. En doktorand som upplever sig ha blivit orättvist behandlad kan kontakta ombudet, som har tystnadsplikt, för hjälp och stöd. Doktorandombudet har möjlighet att på olika sätt bistå doktoranden beroende på ärendets art. Doktorandombudet skriver en fallärenderapport vartannat år tillsammans med studentkårens vice ordförande. Syftet med rapporten är att uppmärksamma brister vid universitetet och i rapporten finns doktorandärenden som en egen kategori. Alla kårsektioners utbildningsbevakare träffas i utbildningsbevakarrådet, där de tillsammans med studentkårens vice ordförande och student- och doktorandombudet diskuterar problem och idéer som uppkommit.

Värdering

Vår bedömning är att doktoranderna har stort inflytande över både innehållet i och utformningen av utbildningen. Inte minst sker detta genom deras representation i handledarkollegiet. I handledarkollegiet förs också löpande diskussioner av värdet av förtroendefulla relationer med doktoranderna och vikten av att lyssna till deras behov och önskemål. Samtidigt är det förstås också viktigt att vi är tydliga med vad som är mindre förhandlingsbart. Ämnets relativa litenhet gör det svårt för doktorander att

framföra synpunkter anonymt. Även om de inte gett uttryck för att vilja det är det ändå rimligt att tänka sig en anonym enkät där de ges möjlighet att uttrycka önskemål om förändring av handledning eller av kurser. Vi kan också bli bättre på att dokumentera effekterna av den återkoppling vi får från doktoranderna.

Jämställdhetsperspektiv

Bedömningsgrund A och B:

Ett jämställdhetsperspektiv är integrerat i utbildningens utformning och genomförande, och det finns en systematisk uppföljning för att säkerställa att utbildningen främjar jämställdhet

Jämställdhetsfrågor inom akademien har fått en ökad uppmärksamhet under de senaste åren. Det pågående regeringsinitierade arbetet med jämställdhetsintegrering av svenska lärosäten har bara börjat, och nya sätt att tänka och arbeta kan förväntas påverka forskarutbildningen inom kort.

Forskarhandledarutbildningen vid Örebro universitet innehåller ett väl tilltaget och litteraturföretsett jämställdhets-/genusmoment, och har gjort så under en längre tid. Detta innebär att de handledare som har genomgått utbildningen (vilket nästan alla har) har utvecklat kunskaper om jämställdhetsfrågor i forskarutbildning.

Litteratur om jämställdhet/genus i forskarhandledarutbildningen:

Hearn, Jeffery och Liisa Husu (2011). 'Understanding Gender: Some Implications for Science and Technology.' *Interdisciplinary Science Review (ISR)* 36.2: 103-113.

Husu, Liisa (2005). *Dold könsdiskriminering på akademiska arenor – osynligt, synligt, subtilt*. Stockholm: Högskoleverket, 2005. (www.uk-ambetet.se)

Lee, Deborah (1998). 'Sexual Harassment in PhD Supervision.' *Gender and Education* 10.3: 299-312.

Universitetet tillämpar jämställdhetsfrämjande riktlinjer för sammansättning av betygsnämnd, där man endast undantagsvis ska frånga principen om minst en man och en kvinna i nämnden.

Inom forskarutbildningen i vårt eget ämne har explicita överväganden omkring utformning och genomförande ur ett jämställdhetsperspektiv fram till nyligen varit mindre vanliga. De samband mellan kön och faktorer som kan påverka forskarutbildningen negativt eller positivt, exempelvis hälsoaspekter och tillgång till resurser, har vi börjat uppmärksamma nyligen – under de senaste åren har vi blivit medvetna om följande möjliga jämställdhetsproblem i vår egen forskarutbildning:

- Vi har en ojämn könsfördelning mellan män och kvinnor bland våra doktorander – betydligt fler kvinnor
- De doktorander som har varit långtidssjukskrivna är huvudsakligen kvinnor.
- Vi har inte granskat och övervägt könsfördelningen bland handledarna (även om den är tämligen jämn, se Aspekt Personal).
- Vi har inte granskat om könstillhörighet har betydelse för tilldelning av ekonomiska medel från ämnet, exempelvis för deltagande i konferenser.

För att jämställdhet mellan kvinnor och män ska bli mer än ord behöver konkreta åtgärder utformas, och i ämnet har vi gjort bedömningen att ett visst mått av enkel statistik kan vara ett kraftfullt redskap för att identifiera och synliggöra jämställdhetsbrister. För att bli konkreta och få fram siffror har vi påbörjat ett arbete för att hantera och försöka komma tillrätta med de svårigheter vi tycker oss ha upptäckt. Detta arbete inkluderar:

- Vi ska arbeta jämställdhetsdrivande i antagningsprocessen genom att (i) vid antagning aktivt diskutera om bedömning av sökande är könsneutral, (ii) eftersträva en ökad könsbalans i doktorandgruppen genom att vid lika meriter väga in underrepresenterat kön i den samlade bedömningen.
- Vi ska aktivt eftersträva könsbalans i gruppen handledare.
- Vi ska årligen utifrån ett jämställdhetsperspektiv följa upp de ekonomiska medel som har tilldelats doktorander, och tillkännage resultatet av denna uppföljning.

För att säkra att uppföljning av aktiviteterna sker har vi skrivit in dem i våra riktlinjer.

Värdering

Vår bedömning är att ämnets arbete med jämställdhetsfrågor i forskarutbildningen ligger på en grundläggande men godtagbar nivå. Att utbildningen för forskarhandledare behandlar momentet i god omfattning är mycket betydelsefullt. Det är viktigt att det arbete som vi har påbörjat inom ämnet fullföljs, och vi ser också ett behov av att ytterligare utveckla och stärka vårt jämställdhetsarbete. Vi noterar att i doktorandgruppen är det flest kvinnor, i handledargruppen totalt sett någorlunda balans, men på docent- och professorsnivå är det övervägande män. Att förändra könsbalansen på docent- och professorsnivå kräver långsiktiga jämställdhetsåtgärder som startar redan under forskarutbildningen. Av den anledningen vill vi föra in jämställdhetsaspekter i karriärplaneringen, dels för alla doktorander men utöver det möjligen särskilda insatser för kvinnor. Ytterligare ett utvecklingsområde som vi har uppmärksammat gäller formerna för systematisk uppföljning av jämställdhetsaspekter, som vi behöver förbättra.

En fråga som kvarstår för oss att undersöka är om det samband mellan sjukskrivning och kön som vi tycker oss se beror på något i vår forskarutbildning. Vi tror också att det finns skäl undersöka om andra resurser än ekonomiska bör granskas ur ett jämställdhetsperspektiv. Båda dessa områden ska inkluderas i utvärderingen av forskarutbildningen som våra nyexaminerade doktorer ombes göra från och med 2017.